

Localitatea Săpânța este dominată de un semeț masiv andezitic, care se continuă mult spre sud, formând un imens platou de lave, acoperit de păduri dese de brad. Deasupra localității situate în lunca râului Tisa, la vărsarea în acesta a văii Săpânța, se ridică principalul pisc al abruptului nordic al masivului vulcanic, pisc numit Piatra Săpânței (942m). mai la vest în dreptul localității Remetei, pe traiectul abruptului nordic se găsește vârful Bradului (1091m).

Valea Săpânței se formează din mai multe cursuri de apă numite: Săpânța, Săpânța din Mialostoriu și Runcu. La obârșie izvorăște de sub vârful Brazilor, situat pe cumpăna apelor dintre bazinele hidrografice ale Săpânței și Mării. La sud-est de vârful Brazilor izvorăște o altă vale a Bradului, afluent a văii Runcului din bazinul Mării. Menționăm de asemenea că interfluviul dintre valea Săpânței și Săpânța din Milastoriu este numit, în mod plastic Între Săpânțe.

Pe teritoriul comunei Săpânța a fost descoperit un depozit din perioada mijlocie a bronzului (cca. Sec. XIV îen.) format dintr-un topor de luptă cu disc, bogat ornamentat, din apărător de braț, brățări spiralice și pandantive, împreună cu un inel de buclă din aur și un vas de lut. (Dicționarul de istorie veche a României - 1976, pag.525).

Atestată documentar începând din secolul al XIV-lea, Săpânța este menținută sub următoarele forme:

- "Zapancha", într-un document emis la 30 octombrie 1373 de Nicholas canonic custode de Zagreb; document care reprezintă prima mărturie scrisă păstrată asupra existenței localității.

- "Zapuncha" și "Zapponcha", într-un act provenit de la judele Nicolaus Bogaz, jurații, cetățenii și oaspeții din Sighet, datat 7 octombrie 1383.

- "Zapancha" (de două ori) și "Zaponcha" într-o diplomă datând din 2 februarie 1389.

- "Zaponcha" într-un mandat al regelui Sigismund emis la 28 aprilie 1939.

- "Zaponcha" într-un alt mandat al regelui Sigismund emis în același an la 24 iunie.

- "Saponcha" într-un document datând din 26 martie 1418.

- "Zaponcha" într-o diplomă emisă la 15 iulie 1424.

- "Zapancha" într-un fragment de diplomă provenind de la Conventul din Lelesz (Protocollum Bercsenyanum fasc.V.Nus XV pag.483) datat din perioada 1426-1430.

- "Zapploncza", prima tentativă de maghiarizare a denumirii originale românești, care apare într-un document al Capitlului din Oradea, emis la 28 noiembrie 1442.

- "Zapponcza" (de cinci ori), "Zapponczathw" și "Zappancza", într-un mandat emis de regele Ladislau la 6 aprilie 1456.

- "Zapponcza" într-un mandat provenind de la același rege Ladislau, din 12 februarie 1457.
- "Zaplncza" într-un document la Sighet, la 9 noiembrie 1457.
- "Zaplncza" într-un alt document emis la Sighet, la 28 februarie 1458.
- "Zaponcza" într-o diplomă a Conventului din Lelesz, datată 17 octombrie 1459.
- "Zapolncza" într-un document dat de regele Matei Corvin tezaurarului Emeric de Zapolya la 5 februarie 1461. Se remarcă încercarea de a se apropia toponimul de numele Zaploya.
- "Zaponcza" (de cinci ori), "Zaponcha", "Zapuncza", "Za(plncza ex scitu fassi sunt sic et eomodo)", într-o singură diplomă emisă de regele Matei Corvin, la 23 aprilie 1465.
- "Zaplncza", într-un document dat la Sighet la 23 februarie 1468. (cf. Mihalyi I-1900, pag. 69,80,89,97,103,215,262,268-269,321,377-379,395,403,406,429-431,437,466-468,484 și 483).
- "Zaponcyia" în anul 1492 (Belay 192).
- "Saplncza" în 1828-1851 (Nagy I 199, oag.106).

Din enumerarea făcută se poate remarca faptul că prima mențiune documentară păstrată "Zapancha", datând din anul 1373, este foarte apropiată de actualul toponim românesc Săpânța. În ciuda faptului că prima tentativă de acomodare a denumirii la particularitățile limbii maghiare (vorbite de autorii documentelor) datează din anul 1442 ("Zaplncza"), continuă să fie folosite frecvent în anii ulteriori, forme identice sau foarte apropiate denumirii inițiale, fără "l"-ul intercalat între "p" și "o"; varianta maghiarizată "Szaplncza" fiind utilizată sistematic doar în documentele ulterioare anului 1820.

Observațiile etimologice efectuate până în prezent asupra oiconimului Săpânța, aparțin lui Petrovici E. (1924), Iorga N. (1927), Kniezsa J. (1943) și Popa R. (1972-1977) și se referă exclusiv la presupusa origine slavă a acestuia. Astfel Popa R. în lucrarea sa: "Observații privind vechimea și semnificația ca izvor istoric a unor toponime maramureșene", prezentată sub formă prescurtată la Simpozionul de Toponimie al Institutului de Geografie din București (6-7 iunie 1972) și publicată integral în Anuarul Marmăția III (1977) al Muzeului Județean Maramureș, apărut la Baia Mare în octombrie 1978, sintetizând opiniile privind originea denumirii Săpânța, arată că:

"S-a propus derivarea numelui din verbul slav "szpati" = a împrăști, a risipi, sypanica sugerând o așezare întemeiată pe prundișurile aduse de Tisa (J. Kniezsa op.cit. pag.237), Cf. și E. Petrovici, notând sensul de nisipos (Decoromania IV, pag.1077). N. Iorga îl alătură numelui Sepeniț (o mărturie din 1404 a celor mai vechi "moldoveni", în Analele Academiei Române, secția istorie, seria III, tom VI, 1927, p.70)" (cf. Popa R. op.cit., pag.44, nota nr.52 subsol).

Toponime asemănătoare Săpânței se cunosc în țara noastră și în Franța. Astfel este menționată localitatea Săpâia, din actualul județ Maramureș, contopită în prezent cu localitatea Poșta și cătunele Sapin,

Sapine și Sapins din districtul Forez, departamentul Loire din Franța. (Dufour I.E.-1946, pag.932).

Studiul evoluției istorice a toponimului Săpânța în documentele scrise păstrate și analiza completă a condițiilor fizico-geografice și geobotanice la întinsului teritoriu aferent acestei localități, drenat de râul cu același nume, considerăm că permite să presupunem pentru acesta o origine străveche, având în vedere prezența în limba latină a cuvântului "sapius"= brad (cf. gaffiot F.-1963).

Forme derivate din latinul "sapius" sau "sappinus" se păstrează actualmente cu același sens semantic în limbile: franceză "sapi" (Petit Larousse-1974, pag.924); Davau M., Cohen M., Lallemand M.-1972, pag.1079; Meyer-Lubke W.-1935, pag.629, art.nr.7592; Bloch O., W.von Wartburg-1964, pag.573; Ernout A., Meillet a.-1959, pag.594. Limba provençală: "sapi" (Meyer-Lubke W.; Bloch O., W von Wartburg; Ernout A. Meillet A. op.cit.ibidem), limba italiană sudică: "sapino" (Darchini G.-1966, pag.1091), limba italiană sudică: "zapino" (Meyer-Lubke W., op.cit. ibidem), limba spaniolă: "sapino" (Roberston R.-1969, pag.1157), limba picardiană: "sape", limba mozarabă: "sabina", limba magrebiană: "sbina" (Meyer-Lubke W., op.cit. ibidem) și limba engleză veche: "saeppe" (Ernout A., Meillet A., op.cit.ibidem, după Gl. Von Hoops: "Waldbaume", pag.226).

Privind etimologia termenului "sapi" lingviștii consideră că aceasta provine dintr-un cuvânt prelatin, probabil galic de tipul "sapus", sau "sappa" (Bloch O., W von Wartburg op.cit. pag.573 și Meyer-Lubke W. op.cit.ibidem), prin intermediul latinului "sapius", "sapius" sau "sappium", atestat de Varius Rufus (Fragm. Poet. Rom. Ed Baehrens 1,6,4) și Plinius (16,61).

Asupra modului în care s-a format acest termen latin, Ernout A. și Meillet A. (op.cit.) cred că latinul "sappinus" a ieșit din combinația "sappo" și "pinus", favorizată de existența ca terminație a formelor carpinus, fraxinus, ambele însă incerte etimologic.

Celebrul arhitect și inginer militar roman Vitruvius Pollio (ediția 1889: 1,28,9), care a trăit în secolul I îen., denumesc "sapius", partea inferioară a trunchiului de brad lipsită de noduri și care era un material excelent de construcție.

Existența în italiana sudică a derivatului "zapino=brad", explică după părerea noastră, fără nici un echivoc, originea termenului românesc actual "țapin", unealta pârghie utilizată și astăzi de butinari maramureșeni pentru ridicarea, încărcarea și stivuirea buștenilor, din latul "sapius", în înțelesul lui Vitruvius de lemn bun de lucru; cunoscând faptul că deseori denumirea lucrurilor trece asupra uneltelor cu care aceasta au fost prelucrate, sau invers.

Prezența toponimului Săpânța, considerat de noi a proveni din latinul "sapius", originar după lingviștii francezi și germani dintr-un termen străvechi prelatin, probabil galic, trebuie avută în vedere în contextul conviețuirii îndelungate, în partea de nord a țării noastre, a triburilor tracice cu cele celtice, al unui proces de largă interferență și

intensă influențare reciprocă între cele două etnii, nefiind astfel exclusă posibilitatea ca celtii să fi preluat acest termen de la traci, știut fiind că un important trib al acestora era cel al "*****" (Sapaees), termen presupus de I.I. Rusu (1959, pag.76) a proveni din rădăcina indoeuropeană "sep = a se ocupa cu stăruință, a se îngriji (de ceva)".

Este totodată interesant de amintit că termenul românesc "brad" este de asemeni de origine traco-dacică, având în vedere existența în limba albaneză a cuvântului sinonim "bredh", fapt remarcat încă de Costache Negruzzi (Mihăilă G.-1974, pag 74). Originea tracă a termenului de brad și prezența unor toponime de tip Săpânța, pot constitui probabil argumente pentru sinonimia acestora, în cadrul larg al dialectelor tracice, influențate, sau care au influențat vorbirea celtică.

Dar indiferent de originea presupus tracică, dar sigur celtică, a toponimului Săpânța, păstrarea de peste 2000 de ani, practic nealterată, a acestui termen, deși noi românii i-am pierdut semnificația sa semantică originară, atestă în mod indubitabil continuitatea neîntreruptă, perenitatea populației, care a asigurat prin viu grai conservarea spectaculoasă a unei numiri, atât de asemănătoare cu termenii consangvini existenți în diverse limbi europene.

BIBLIOGRAFIE

1. Bloch O. et W. von Wartburg (1964): "Dictionnaire étymologique de la langue française", Presses Universitaires de France, Paris.
2. Crișan I.H. (1977): "Burebista și epoca sa", ediția a doua, Editura Științifică și enciclopedică, București.
3. Darchini G. (1966): "Dizionario Francese-Italiano, Italiano-Francese", Nuova edizione ampliata e aggiornata da L. Darchini. Antonio Vallardi Editore, Milano.
4. Davau M., Cohen M. et Lallemand M.(1972): "Dictionnaire du français vivant." Bordas, Paris Bruxelles Montreal.
5. x x x (1976): "Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic sec. X)", elaborat de un colectiv de autori sub conducerea lui D.M. Pippidi, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
6. Dufour J. E. (1946): "Dictionnaire topographique du Forez et des paroisses Lyonnaises et du Beaujolais formant le département de la Loire", Impr. Protat Freres, Maçon-France.
7. Ernout A. et Millet A. (1959): "Dictionnaire étymologique de la latine-histoire des mots." Librairie C. Klincksieck, Paris.
8. Gaffiot F. (1963): "Dictionnaire illustré Latin-Français", Librairie Hachette, Paris.
9. Meyer-Lübke W. (1935): "Romanisches etymologisches Wörterbuch", Carl Winters Universitäts-buchhandlung, Heidelberg.
10. Mihăilă G. (1974): "Dicționar al limbii române vechi (sf. sec. X- înc. sec. al XVI-lea)", Editura Enciclopedică Română, București.
11. Mihalyi J. (1900): "Diplome Maramureșene din secolul XIV". Tipografia lui Mayer și Berger, Maramureș-Szighet.
12. Petit Larousse (1974): "Petit Larousse illustré 1974." Librairie Larousse, Paris.
13. Popa R. (1970): "Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea", Editura Academiei R.S.R București.
14. Robertson R. (1969): "Diccionario Espanol-Ingles", Editura Ramon Sopena S.A., Barcelona.
15. Russu I.I. (1959): "Limba traco-dacilor", Editura R.P.R., București.
16. Vitruvius Polio (1889): "De arhitectură", Ed. Rose.